

Hned na začátku přítomného čísla *Historické sociologie* by bylo dobré akcentovat skutečnost, že se náš časopis začal ještě výrazněji etablovat v určitém specifickém ekosystému. To mimo jiné znamená dostupnost informací o jeho obsahu minimálně prostřednictvím anglických abstraktů v řadě uznávaných vědeckých databázích. Pokud jde o jejich hodnotu, nebylo by férové vyzdvižením některé z nich snižovat úroveň jiných. Každá z nich má ve vědeckém provozu určitou funkci a zasazuje dané periodikum do příslušného kontextu.

V této souvislosti tedy připomeňme alespoň databázi *recensio.net*, v níž jsme, pokud jde o naše vlastní končiny, v dobré společnosti tak renomovaných periodik, jako je Český časopis historický a Soudobé dějiny. Uvedená databáze, míněná coby zásadní platforma pro evropskou historii, představuje společný projekt Bayerische Staatsbibliothek a Universität zu Köln. Dodávám ještě, že zmíněná platforma v současné době nabízí přehled více než dvaceti evropských historických časopisů. Naše periodikum má v takovém rámci určitě své pevné místo, neboť se šířeji profiluje jako *Časopis pro historické sociální vědy*.

Z hlediska bonifikace a hodnocení vědeckých výstupů se ovšem berou za rozhodující vědecké databáze větších kalibrů. Architektonicky řečeno, počítají se spíše vyšší patra, což se může zdát vůči ostatním databázím poněkud nespravedlivé. Při vši skromnosti přiznejme barvu: náš časopis byl v tomto roce evidován v platformě *European Reference Index for the Humanities* (ERIH Plus). Tím jsme také my dosáhli oné vyšší mety, která mimo jiné dokládá jistou stabilitu *Historické sociologie*.

Dnešní informační exploze si žádá jisté procedury, postupy či rutiny, jež umožňují zvládat hustotu textů různých úrovní: od těch orálních přes tištěné až k digitálním. Někdy do této komunikační hry oprávněně vstupují tzv. textuální studia, která dnes získávají značnou váhu. V tomto kontextu lze připomenout snahy o specifické zvládnutí textů navržené Michelelem de Certeau, který poukázal na určité taktiky umožňující uživatelům osobní interpretace textů. Jedná se v zásadě o způsoby práce s osobní interpretací mediálního obsahu. Byl to právě Michel de Certeau, kdo zavedl pro taktiky spjaté s každodenními praktikami „podřízených“ výstižné pojmy „textuální pytláčení“ a „nomádství“.

Netřeba se obávat ani rozšíření vědního pole nejenom našeho časopisu ve smyslu historické sociologie textů, skrže níž by se mohlo rozvinout jednak studium kulturních konfigurací, ale také jejich sociálních funkcí. Je vždycky tak trochu záhadné, jak některé texty upadají do zapomenutí a jiné se zase nečekaně znovu vynořují, třeba v nových edicích nebo překladech. Příkladem může být nedávno znovuvydaná a komentovaná edice Jakobsonovy knížky *Moudrost starých Čechů*. (K vydání připravili a studií doprovodili Tomáš Hermann a Miloš Zelenka. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Nakladatelství Pavel Mervart: Praha, Červený Kostelec 2015.)

Zůstává málo známou skutečností, že jedna opožděná a nedokončená polemika o smysl českých dějin se odehrála za druhé světové války ve Spojených státech amerických. Vyvolala ji právě zmíněná Jakobsonova knížka vydaná roku 1943 v New Yorku, a to nákladem Československého kulturního kroužku. Roman Jakobson se už jejím názvem přihlásil k odkazu největší osobnosti české pobělohorské emigrace Janu Ámosu Komenskému. Podtitul knížky zní *Odvěké základy národního odboje*. Mimochodem velké debaty tehdy způsobil také Egon Hostovský svým románem *Sedmkrát v hlavní úloze* [1942]. Ostře se rovněž diskutovalo nad knihou Josefa Lukla Hromádky *Don Quijote české filosofie* [1943], zasvěcené filozofovi Emanuelu Rádlovi.

Zmíněná Jakobsonova knížka se stala politickým manifestem a byla pokládána za ideologický základ druhého československého odboje. Literární vědec Jan Lehár, který se ohlasy na Jakobsonovu publikaci též zabýval, uvedl, že autor svou knihou posloužil Benešově zahraniční politice. Do sporu o *Moudrost starých Čechů* vstoupili mnozí badatelé, publicisté i umělci, jmenovitě například již jmenovaný Josef Lukl Hromádka, dále Stanislav Budín, Adolf Hoffmeister, Otakar Odložilík, Jiří Voskovec a další. V některých případech se přitom jednalo přímo o zdrcující kritiku tohoto spisu.

Světově proslulý lingvista Roman Jakobson se ve svém textu rovněž vyjadřoval k orientaci českého národa a státu. Geopoliticky a kulturně byly podle něho v tomto směru dány předpoklady pro heslo: „Ani Východ, ani Západ!“ K tomu pak mimo jiné poznamenal: „Postavení národního a státního celku mezi dvěma protilehlými gravitačními středy zachraňuje tento celek před okrajovou, trpnou, jednostrannou závislostí na gravitačním středu, neboť tento národní a státní celek nejen gravituje k přitažlivému kulturnímu středisku, nýbrž zároveň je od něho odtahován střediskem protilehlým. Právě tato možnost současné tíže a odklonu tvoří nutný předpoklad pro kulturní syntesu a tedy pro osobitou kulturu. Právě v poloze českého (a rovněž ruského) státního jádra jsou dány imperativní předpoklady pro známé heslo: ani Západ, ani Východ!“

V *Moudrosti starých Čechů* Jakobson mimo jiné exponoval myšlenku kontinuity cyrilometodějské tradice. Touto problematikou se ostatně zabýval téměř nepřetržitě, a to už od dvacátých let. Základy později dokončené knihy jsou obsaženy již ve stati *Český podíl na církevní slované kultuře*, kterou Jakobson napsal pod pseudonymem Olaf Jansen v roce 1939 do sborníku *Co daly naše země Evropě a lidstvu*.

Z Jakobsonova spisu zaznívá rovněž výrazná protiněmecká nota. Na jedné straně je to pochopitelné s ohledem na konkrétní historickou situaci, na druhé straně by autor s odstupem času některé výroky jistě modifikoval. Odbojná tradice česká se zaměřuje právě proti tomuto odvěkému mocnému sousedovi, na jehož adresu Jakobson napsal i tato slova: „Tisícileté svědecké údaje nám zřetelně ukazují, jak neměnná je bytostná povaha Německa, jak ustálené jsou zejména metody německé rozpínavosti a celá její mytologie. Popírat trvalé národní rysy je stejně nevědecké, jako hledat pro ně vysvětlení v biologii, ne-li rovnou v mystice. Čteme-li například pramenná svědectví o poměru česko-německém, tu úzce dobové rekvizity ustupují do pozadí před znaky od věku českými a znaky od věku německými, to jest před protikladem tradice odbojné a tradice dobovačné.“

Moudrost starých Čechů představuje také v mnoha dalších směrech skutečně všestrannou polemiku. Jakobson tak polemizuje s historikem Josefem Pekařem a celou Gollovou školou. Často naráží také na Rádlovy názory na česko-německé soužití, obsažené hlavně v práci *Válka Čechů s Němci* [1928]. Domnívám se, že Jakobsonův spis je rovněž skrytou

polemikou s brožurou filozofa Jana Patočky *Česká vzdělanost v Evropě*, vydanou v létě roku 1939.

V této souvislosti se nabízí otázka, zda jsme schopni přinést určitý osobitý vklad do evropského a světového dědictví. Do české kultury byl kdysi inkorporován jistý typ vzdělanosti, respektive gramotnosti, která byla gradientem duchovního, sociálního a politického vývoje. Cyrilometodějská tradice se však do tohoto kontextu dá začlenit jen v omezené míře, jak uvádějí třeba práce Grausovy, Králíkovy nebo Večerkovy. Jazyk vlastního etnika nelze považovat za sanktum.

Dnes se ukazuje, že k evropské integraci musí být určitý národ připraven nejen po stránce ekonomické, politické či právní, ale také co se týče identity, sebevědomí, hrdosti apod. Vstupem do evropských struktur byl tedy také u nás zahájen nový národotvorný proces, který odhaluje různé deficity dřívějšího pojetí národa a politiky jako takové. Antropologové například stále častěji upozorňují na to, že každá politická aktivita má taktéž kulturní dosah. Tyto a jiné podobné myšlenky mohou napadnout badatele při četbě dnes již klasických publikací týkajících se pojetí českých dějin. Patří k nim nepochybně rovněž ta Jakobsonova.

Po tomto obsáhlém extempore se nyní již jen krátce obrátíme k přítomnému číslu *Historické sociologie* roku 2015. Již při letmém listování snadno zjistíme, že z kvantitativního hlediska máme co do činění s výtiskem značného rozsahu. Doufejme proto, že zkrátka nepřišla nejmenší kvalita jednotlivých příspěvků, ale též jejich poutavost a schopnost zaujmout zvidavého čtenáře. Naštěstí o dobré texty do tisku již nemáme nouzi, některé jsme ovšem nuceni vrátit k přepracování, nebo dokonce přímo striktně odmítat. Nadále pokračujeme v praxi, že první studie každého čísla je prezentována v anglickém jazyce, tentokrát půjde o inspirativní článek českého badatele Jiřího Šubrta k samotné historické sociologii.

Hned v závěsu za Šubrtovým textem najdeme metodologicky zaměřený příspěvek našeho redakčního kolegy z Exeteru Davida Inglise, který doporučila do tisku, respektive k překladu do češtiny, nizozemská socioložka Giseline Kuipers. Na vyžádání přítom autor svůj původní text doplnil dovětkem určeným českým čtenářům. Na první pohled má celá studie výrazně polemický tón a radikálně se vyjadřuje především k situaci sociologie ve Velké Británii, kde, nikoliv ovšem pouze tam, tato vědní oblast mírně řečeno selhává zejména s ohledem na zredukované porozumění dlouhodobým historickým vlivům. Abychom jenom nechválili a zachovali si potřebný kritický odstup, připusťme nemilou skutečnost, že se stále nedaří v rámci našeho časopisu rozšířit tzv. malé publicistické žánry typu glos, úvah, sloupků, deníků apod. Pokud bychom jich naopak měli přebytek, mohly by se některé kratší texty objevit na webu, tedy výhradně v elektronické podobě.

Z informačního hlediska se nám v redakci zdá oprávněně prohlásit, že historická sociologie sice představuje v celku sociálních a humanitních věd pouze určitý dílčí segment, ale přesto se nám právě na tomto základu podařilo vystavět kompletní oborové studium (magisterské a doktorandské), včetně periodické časopisecké prezentace, původně tištěné, nyní už stabilně také v on-line verzi. Hodláme tedy rovněž v nejbližší době vylepšit právě webové stránky našeho časopisu, aby se na nich dalo trávit více času, samozřejmě nanejvýš užitečného. Tím spíše když v dnešní době lze prostřednictvím chytrého mobilu (smartphonu), využívajícího pokročilý mobilní operační systém a aplikační rozhraní, číst texty prakticky všude.

Jak již bylo uvedeno několikrát v minulosti, časopis *Historická sociologie* se snaží vytvářet co nejobtější pole pro interdisciplinární přesahy. Ukazuje se, že je čas od času třeba

určitou zavedenou disciplínu nastavit na „přepínání“ nebo „překlápění“. Jistá programová nedisciplinovanost přitom neškodí, naopak se stává spíše výhodou. Ostatně světové historické a sociologické eso Peter Burke připouští, že někdy představuje značnou výhodu přistupovat ke konkrétnímu tématu z perspektivy jiné disciplíny. Občas se dokonce stává, že teprve vzájemná disciplinární rozepře, nebo naopak tematická či metodologická propojenost, vytvoří posun ve vědě. Výmluvnými příklady na tomto poli mohou být intelektuální výkony Michela Foucaulta, který mimo jiné propojil filozofii s dějinami psychiatrie. Vilém Flusser dokázal totéž s dějinami fotografických technologií a Edward O. Wilson s genetikou. Jak to tak vypadá, byť zatím ještě k takové představě potřebujeme notnou dávku fantazie, všechno by se nakonec mohlo posunout směrem k teoriím kognitivních věd.

Suma sumárum, sečteno a podtrženo – především je vždy nutné se správně trefit do aktuálně podnětné vědní oblasti, hledat a nalézat „ducha doby“, všimnout si nastupujících sociálních trendů apod. A tak tedy věřme, že jsme se přítomným svazkem trefili minimálně do noty nebo vkusu našich čtenářů a příznivců. Snad to není jen lichá naděje.

Bohuslav Šalanda